

PRIPOROČILA

V prizadevanju za večjo raznolikost medijskih vsebin, večjo razpršenost medijskega lastništva, bolj verodostojno in odgovorno delovanje medijev, boljši dostop do medijev za manjšine in večjo odzivnost medijev na predloge in pripombe državljanov smo sodelavke in sodelavci Mirovnega inštituta, zlasti projekta in publikacij Media Watch, ki deluje od leta 1998, v zadnjih letih opravili številne raziskave in objavili sklepe in priporočila. V javni razpravi o novem zakonu o rtv Slovenija v letu 2005 in o spremembah in dopolnitvah zakona o medijih v letu 2006 smo poleg pripomb na rešitve, ki jih je predlagalo ministrstvo za kulturo, sestavili in zagovarjali tudi amandmaje na številne – po našem mnenju slabe – zakonske rešitve. Te alternativne predloge smo vedno v pisni obliki tudi obrazložili, ustno pa jih poskušali zagovarjati na javnih predstavitvah in v parlamentu. Tako rekoč nobeden od naših predlogov, ki niso le popravljali posameznih določil, ampak so poskušali ponuditi celovito in konceptualno alternativo spornim rešitvam v obeh zakonih, ni bil sprejet. Sprejeta zakona pa sta določila smer medijske politike v Sloveniji po meri vladajoče koalicije.

Glede na ugotovitve monitoringa na treh zgoraj opisanih področjih lahko na področju medijske politike in medijskih praks v Sloveniji poudarimo nekaj ključnih priporočil, ki hkrati odsevajo in utrujejo naše dosedanje prizadevanje:

1. Medijsko lastništvo in njegov vpliv na neodvisnost medijev

Pri sprejemanju in uresničevanju medijske zakonodaje naj se za člene, ki določajo omejevanje koncentracije medijskega lastništva, zagotovijo učinkoviti mehanizmi nadzora in sankcioniranja, pri tem pa naj se zagotovi sodelovanje pristojnih državnih organov.

Poleg določil o omejevanju koncentracije naj država z aktivno politiko predpiše in razvije pregledne, neodvisne in učinkovite mehanizme spodbujanja medijskega pluralizma z državnimi subven-

cijami. Zlasti naj dobijo državno podporo tiste vsebine, ki ne morejo »preživeti« na medijskem trgu. To pomoč je treba dajati na temelju jasno določenih in transparentnih kriterijev, o njih pa mora odločati neodvisno telo. Predvsem je treba onemogočiti, da bi državna oblast subvencije medijem zlorabljala za pritisk na medije, ki so kritične do nje, ali spodbujala njihovo usmjerjanje v medije, ki so ji naklonjeni.

Podeljevanje posebnih statusov in ugodnosti nepridobitnim, skupnostnim, manjšinskim in sorodnim medijem za produkcijo in razširjanje programskih vsebin, ki so v interesu javnosti – takšen je v Sloveniji status radijskih in televizijskih programov posebnega pomena – mora potekati s sprotnim izpopolnjevanjem kriterijev in ukrepov ter ostrim nadzorom uresničevanja prevzetih programskih obveznosti in spoštovanja poklicnih in socialnih standardov.

Pri sprejemanju in spreminjanju medijske zakonodaje bi morala država zagotoviti udeležbo predstavnikov zainteresirane javnosti že v pripravah zakonskih rešitev, omogočiti javno razpravo in soočenje različnih pogledov in rešitev ter zagotoviti dovolj časa za doseganje konsenza o ključnih vprašanjih medijske politike. Do predlogov in pripomb predstavnikov gospodarstva, stanovskih, strokovnih in drugih nevladnih organizacij bi se morali pripravljavci zakonodaje opredeliti in obrazložiti njihovo morebitno neupoštevanje.

Država bi se morala umakniti iz lastništva medijskih podjetij, ker se je pokazalo, da se lastniški deleži državnih skladov in podjetij zlorablajo za politični vpliv na medije, poslovne in uredniške odločitve in imenovanje vodilnih kadrov.

Novinarji in njihova združenja bi si lahko prizadevala, da bi napako iz preteklosti, ko so odprodali s privatizacijo pridobljene lastniške deleže, odpravili s strateškim združevanjem sredstev za pridobivanje lastniških deležev v medijih ali za ustanavljanje lastnih medijev.

Podatki o tem, kdo so medijski lastniki, in tudi, kdo so lastniki medijskih lastnikov, omogočajo državljanom, da sami ugotavljajo, ali nastaja konflikt interesov. Zato morajo biti ti podatki javno dostopni,

država pa mora predpisati, da so podatki v ustreznih javno in brezplačno dostopnih bazah podatkov resnični in redno ažurirani, in to tudi nadzorovati. Transparentnost podatkov tudi onemogoča, da bi nosilci politične in ekonomske moči v družbi zlorabljali medije za promocijo lastnih interesov.

V večini držav so javni rtv-servisi v krizi, ki je rezultat nezadostnega financiranja, nenehnih posegov države v njihovo delovanje ali pa pomanjkanja resne politične volje, da bi se državni mediji dejansko preoblikovali v javne. Tudi v Sloveniji je treba zakonske rešitve in dejanski razvoj javnega rtv-servisa usmeriti v čim večjo udeležbo javnosti pri upravljanju in nadziranju javnega rtv-servisa, hkrati pa na področju financiranja in vodenja zagotoviti njegovo institucionalno neodvisnost in uredniško avtonomijo. Predvsem je treba krepiti funkcije javnega rtv-servisa, ki bodo programsko krepile njegovo vlogo pri zagotavljanju družbene kohezije in vključevanja vseh skupin in skupnosti, zlasti manjšinskih.

Z zakonodajo, v internih aktih in kodeksih policijske etike je treba sprejeti načela in mehanizme preprečevanja in sankcioniranja poskusov, da bi medije instrumentalizirali za politične in ekonomske cilje izdajateljev ali lastnikov.

Kodeksi novinarskih organizacij za to ne zadoščajo v celoti; v te dogovore bi bilo treba vključiti in zavezati k spoštovanju tudi izdajatelje oz. lastnike. Tudi mehanizme vlaganja pritožb in razsojanja o pritožbah glede novinarske etike bi bilo treba razširiti tako, da bi v njih sodelovali novinarji, izdajatelji in javnost.

Socialne razmere, v katerih delajo zaposleni v medijski industriji, vplivajo na kakovost in odgovornost profesionalnega delovanja novinarjev in drugih medijskih delavcev. Gre za ranljivost poklica, ki ima v vsaki družbi močno in za uresničevanje človekove pravice do svobode izražanja mnenj, pridobivanja in razširjanja mnenj in informacij pomembno vlogo. Zato je urejenost socialnih razmer, v katerih medijski ustvarjalci opravljajo svoj poklic, v interesu celotne družbe. Preglednost in stabilnost

socialnih razmer je treba doseči s kolektivnimi pogodбами, h katerim bi delodajalce in delojemalce morala zavezovati zakonodaja.

Organizacijsko, materialno in kadrovsko je treba krepiti nevladne organizacije na področju medijev, strokovna, interesna in stanovska združenja z jasnimi področji delovanja, ki med sabo sodelujejo, sklepajo dogovore, razpravljajo in se pogajajo o zagotavljanju interesov, ki jih zastopajo. Skupni cilj bi morala biti razvita, pregledna, uspešna in javnemu interesu namenjena medijska dejavnost.

Za boljšo vključenost državljanov v medijsko dejavnost bi morale interesne skupine državljanov in nevladne organizacije bolj dejavno in ustvarjalno uporabiti nove tehnologije in razviti nove, avtonomne oblike medijskega ustvarjanja in razširjanja programskih vsebin, ter se pri tem početju povezovali z drugimi sorodnimi državljijskimi pobudami po svetu.

2. Osrednja televizijska poročila

Televizijske hiše, predvsem javna televizija, bi ugotovitve o prevladovanju politikov med akterji v osrednjih poročilih morali vzeti resno in si prizadevati, da v svojih osrednjih poročilih obravnavajo več tem in akterjev zunaj politične arene, zlasti iz civilne družbe in manjšinskih skupnosti.

Hkrati bi si morali prizadevati, da vključujejo več tem in prispevkov iz drugih regij in krajev, ne le iz Ljubljane. Tudi zastopanost žensk med sogovorniki in akterji v poročilih bi morale televizijske hiše, še posebno javna televizija, skrbno in sistematično povečevati.

Pri poročanju o mednarodnih temah bi morali več pozornosti nameniti dogodkom in razmeram zunaj Evrope in načrtno skrbeti za vključevanje tem z vseh celin.

Te in druge ukrepe, ki bi odpravili negativne trende v strukturi in vsebini osrednjih televizijskih poročil, bi morali razvijati sistematično, na podlagi rednih internih monitoringov, uredniških analiz in sestankov in s sprejemanjem zavezujočih internih smernic, mehanizmov in odločitev.

3. Poročanje o manjšinah

Pri poročanju o manjšinah bi morali mediji skrbno upoštevati zakonska določila in poklicne standarde, zapisane v novinarskem kodeksu, hkrati bi lahko posamezni mediji razvili lastne interne etične in programske smernice na tem kočljivem področju.

Prikazovanje manjšin v medijih in napake, ki jih raziskovalci ugotavljamo in predstavljamo javnosti že vrsto let, bi morale pritegniti več pozornosti medijskih ustvarjalcev, še posebno urednikov.

Medijske hiše bi morale z internimi pravili in mehanizmi nadzora, skrbno uredniško politiko in sprotimi analizami uredniških odločitev doseči, da se pripadniki etničnih, družbenih in drugih manjšin ne stereotipizirajo in ne obravnavajo na diskriminatoren način.

Ko mediji obravnavajo manjšine, morajo v prispevek nujno vključiti predstavnike teh skupnosti in njihova stališča, in sicer ne le kot anonimne pasivne objekte. Novinarji in medijske hiše morajo za to gojiti stike z manjšinskimi skupnostmi. To lahko dosežejo tudi tako, da imajo v vsakem uredništvu novinarja ali novinarko, ki spremlja to področje, ga pozna in ima stike v obravnavanih skupnostih.

Mediji bi morali dogodke, o katerih poročajo, vedno postavljati v kontekst, ker trenja in spori med večinsko in manjšinsko skupnostjo ali znotraj manjšinske skupnosti ne nastanejo sami od sebe in imajo običajno dolgo zgodovino.

Ni razloga, da bi v medijskih tekstih o manjšinah kot govorniki prevladovali politiki. Mediji bi morali poiskati teme in sogovornike na terenu in z rednim, in ne le ekscesnim, obravnavanjem življenja in tem, povezanih z manjšinami, prispevati k njihovem poznavanju in razumevanju njihovega položaja med bralci, poslušalci in gledalci.

Mediji lahko ustvarijo mehanizme, s katerimi bi kakovost in ustreznost obravnavanja manjšin preverjali na srečanjih s predstavniki manjšinskih skupnosti. Pripadniki manjšinskih skupnosti in njihova združenja pa bi morali redno obveščati medije o svojih dejavnostih in prizadevanju, hkrati pa bi se lahko

v pisnih uredništvom oglašali z odzivi na pisanje o njihovi skupnosti, svojimi pozitivnimi in negativnimi ocenami. Vsako uredništvo bi moralo imeti pregleden pritožbeni mehanizem, ki bi omogočal hitro in sprotno objavlanje popravkov.

Mediji, tako osrednji kot lokalni, bi morali pri politiki zaposlovanja načrtno skrbeti za ustrezno zastopanost pripadnikov manjšinskih skupnosti med novinarji in drugimi medijski ustvarjalci, tudi na vodilnih in uredniških mestih. Da bi to dosegli, bi lahko – tako je v zglednih tujih medijskih hišah – s štipendijami, usposabljanjem in zagotavljanjem možnosti opravljanja prakse prispevali, da se poveča število usposobljenih novinarjev in medijskih ustvarjalcev iz manjšinskih skupnosti. Z načrtnimi prizadevanji za boljšo zastopanost manjšin v strukturi zaposlenih mediji hkrati dosežejo navzočnost pripadnikov manjšin v uredništvih, to pa prispeva k boljši obveščeni in občutljivosti uredništev in medijev za teme, povezane z manjšinami.